

SYNONYMS AND ANTONYMS - INDICATORS OF EXPRESSIVITY

Mariana PAVEL
PhD Student, University of Pitești

Abstract: The major importance that the Romanian school attaches today to the cultivation of the language raises the responsibility of the teachers to the highest levels. They must make a common front in order to enrich, transform and nuance students' vocabulary. The most important role is obviously played by the teacher of Romanian Language and Literature.

Synonyms and antonyms are active elements in the language as they increase its expressive potential. The student must be oriented not only to relatively new, unknown words, but also to some of the common ones, but which have a large number of synonymous equivalents.

Deciphering the meaning of expressions, finding the opposite meaning by contrast and using them in different semantic contexts have a special formative value, because they demonstrate to students the lexical richness and beauty of our language, involve them in an active process of language acquisition, whose effect is none other than the development of communication, analysis and argumentation skills, necessary not only in school, but also in daily activities, in current communication.

Literary texts present us with innumerable hypostases of the two quantitative and qualitative components of synonymy, of the richness of vocabulary. The writers' creation best reflects the entire richness of the language, with all the historical and geographical areas of speech, with the acquisitions and innovations that highlight its expressiveness, emphasizing the role of polysemy and especially of synonymy. Without the works of writers, our language would not be as rich today, because it would be limited to the template elements, modern, neological, avoiding synonymy and old, popular expressive constructions.

Keywords: language (acquisition), vocabulary, expressive, communication, semantic (contexts)

Limba română nu reprezintă doar un obiect de studiu pe care elevul îl asimilează pentru a obține o notă, ea este o componentă a existenței noastre și se „studiază” toată viața. Nu vom fi niciodată suficient de informați dacă nu-i acordăm limbii române importanța care i se cuvine. Studiul limbii este calea necesară, reprezentând condiția de bază pentru a realiza scopul fundamental al școlii. Accentul se deplasează de pe memorarea unor cunoștințe pe dezvoltarea gândirii creatoare, pe dobândirea deprinderilor de muncă independentă. Gândirea nu este posibilă însă fără învelișul material al vorbirii. Ideile nu se pot naște și nu pot exista în mintea omului decât pe baza unui suport lingvistic: cuvinte, propoziții, fraze, ceea ce înseamnă că scopul principal al procesului didactic nu se poate realiza fără o dezvoltare corespunzătoare a vorbirii copiilor, fără îmbogățirea și activizarea vocabularului, fără dezvoltarea exprimării în propoziții și fraze bine construite. Limbajul sărac înseamnă gândire săracă și confuză, simțire săracă și fără expresivitate, creativitate redusă și fără valoare.

Procedeele de îmbogățire a lexicului, a sinonimiei, se oglindesc în vasta creație literară, care este o sursă vie de perfecționare a mijloacelor noastre de comunicare,

domeniu în care limbajul trebuie să îndeplinească principiul străvechi al lui Aristotel¹, stilul trebuie să fie „limpede fără să fie comun”.

Cunoașterea și cultivarea limbii creează o sensibilitate mai acută față de puterea cuvântului, față de procesul de rafinare a stilului limbii literare. Studiul sinonimiei, cu jocul ei subtil, mai ales sub condeii scriitorului ușurează stăpânirea limbii îmbogățind și personalitatea omului: „Limba și legile ei dezvoltă cugetarea”.

Cercetătorii străini sunt frapați de bogăția sinonimică a limbii române: „Foarte bogată în sinonime și în sinonime aproximative, bogăție datorată în mare parte pătrunderii cuvintelor împrumutate, româna prezintă anumite ușurințe pentru lexicografie pe care nu le oferă franceza”².

Sinonimia este o categorie fundamentală care a ridicat numeroase probleme de interpretare pe care cercetările de semantică au încercat să le rezolve. Pe baza rezultatelor unor studii anterioare se încearcă să se observe în ce măsură sinonimia reprezintă un model de structurare aparte și prin ce anume se caracterizează. Definierea termenului de sinonimie rămâne însă ambiguă, fiind definită ca o vecinătate între două cuvinte, o identitate sau doar o asemănare. Definițiile propuse au la bază fie criteriul suprapunerii semice, fie cel al posibilităților de substituție în context. Tipurile de sinonimie diferă de la un autor la altul după cum se iau în considerare diferite criterii, posibilitatea de substituție în unele contexte, identitatea în privința valorii cognitive și afective. Alte tipologii au în vedere o perspectivă limitată, de exemplu cea a unui dicționar de sinonime sau similaritatea cu unele interpretări psihologice.

Cuvântul reprezintă elementul esențial al comunicării. Limba română este bogată în ceea ce privește diversitatea sensurilor unui cuvânt. În această varietate își are rădăcinile și vocabularul propriu. Îmbogățirea vocabularului trebuie să fie o preocupare permanentă a fiecăruia dintre noi, în special a profesorilor de Limba și literatura română, care, prin exemplul propriu, să-l determine pe elev să-și dezvolte abilitățile de comunicare în limba maternă. Acest proces necesită exercițiu din partea elevului și îndrumare continuă din partea cadrului didactic. Un exercițiu de limbă în acest sens îl presupune identificarea unor sinonime sau antonime contextuale pentru anumite cuvinte din textele propuse către lectură și analiză stilistică sau semantică. De aceea, este imperios ca sinonimia și antonimia să reprezinte una dintre prioritățile activităților didactice.

Alături de omonimie, paronimie și polisemie, sinonimia și antonimia reprezintă categorii semantice studiate la toate nivelurile, chiar și la nivel liceal, cu precădere în clasa a IX-a, când accentul se deplasează pe comunicare și pe familiarizarea elevilor cu textul literar și cu noile cerințe. Cu cât ei cunosc mai multe cuvinte și le înțeleg sensul, cu atât stăpânesc mai bine limba și dispun de instrumentul principal de cunoaștere și de comunicare cu realitatea înconjurătoare.

Cunoașterea sinonimelor îi ajută pe elevi să evite repetițiile supărătoare în exprimarea scrisă și orală. Având la dispoziție mai multe cuvinte ce redau aceeași idee,

¹ Aristotel, *Poetica*, cap. XXII, p. 282.

² Alf. Lombard, Eseul *Les destinées du Latin à l'Est*, 1967, tradus și tipărit de Gh. Bulgăr în *Tribuna României*, nr. 5 / 1973.

elevul le supune unui riguros proces de selecție și reține doar unul singur. Sinonimul ales exprimă cel mai bine fondul intim al gândirii și al sensibilității. Elevul trebuie să aibă, însă, în vedere contextul și să aleagă cu grijă locul în care face înlocuirea cuvântului cu un sinonim, adică acela unde cuvântul respectiv se potrivește mai bine, în funcție de alte elemente din context. Trebuie să se țină seama de sensul inițial al textului și să se utilizeze sinonime care să nu-i modifice înțelesul.

Antonimele oferă, de asemenea, prilejul de a caracteriza cu ușurință personajele construite în antiteză, elevii putând depista mult mai repede trăsăturile protagonistului, prin raportare la antagonist.

Programele de liceu le par elevilor prea încărcate în ceea ce privește studiul beletristicii, astfel că ei trebuie să filtreze propriile cunoștințe pe care să le aplice asupra textelor literare pentru a realiza eseurile propuse, fie structurate, fie argumentative. Sinonimele și antonimele reprezintă elemente esențiale în realizarea unor astfel de texte, elevul supunându-le unui proces de selecție, alegându-le pe cele mai potrivite. Caracterizarea personajelor reprezintă o cerință a eseurilor literare, fără de care acestea nu ar fi complete. Elevul apelează din nou la sinonime și, mai ales, la antonime, pentru a ilustra trăsăturile personajelor, raportându-le la acțiunile pe care le săvârșesc, la situațiile în care sunt puse și, cel mai important, la relațiile dintre personaje, reușind astfel să realizeze portretul complet al fiecăruia dintre ele.

Sinonimia a fost prezentată ca o relație între două cuvinte pentru necesități de claritate didactică. În cea mai mare parte a cazurilor, ea vizează un număr mare de cuvinte prin formarea așa-numitei serii sinonimice. Sinonimele se află în diferite grade de echivalență, negându-se în general cea perfectă, dar tolerându-se dubletele lexicale.³

Existența unui număr mare de cuvinte cu sens identic sau asemănător ar putea părea un factor de entropie și încărcare inutilă a lexicului, opus altor factori (între care polisemia) care acționează în virtutea tendinței limbii spre economie.

Această afirmație conține o notă de adevăr dacă judecăm lucrurile strict statistic. În dinamica evaluativă și funcțională a limbii, sinonimia se dovedește necesară pentru înnoirea și rafinarea permanentă a limbii, contribuind la exprimarea cu precizie și economie de mijloace (prin evitarea perifrazelor) a unor nuanțe indispensabile comunicării. În legătură cu această discuție edificatoare este analiza provenienței și tipologiei funcționale a sinonimelor.

Când se afirmă că două sau mai multe cuvinte sunt sinonime dacă au aproximativ același sens, se dă lui aproximativ „valoarea din limbajul curent”. Această aproximație poate să fie mare, foarte mare, mică sau foarte mică. Pe care s-o luăm în considerație în definiție? Întrebarea se dovedește cu atât mai pertinentă, cu cât se referă aproximativ la un concept nu prea bine conturat, la conceptul de sens. Nu se știe ce întindere are zona de fenomene căreia i se poate aplica termenul aproximativ, fiindcă nu se știe cu exactitatea dorită care este sensul. Din această cauză exercițiile practice, foarte vechi și foarte utile din anumite puncte de vedere, de constituire de serii sinonimice, suferă de o doză mare de subiectivism.

³ Gheorghe Bulgăr, *Sinteze de Limba română*, coordonator Theodor Hristea, Editura Albatros, București, 1984, p. 34.

Transferul semantic dă naștere la sinonimie, pentru că introduce o perspectivă nouă de apreciere a obiectelor. Dar această perspectivă dispare după aceea și dacă este reactualizată dintr-un motiv sau altul, scoate în evidență caracterul accidental al echivalenței dintre termeni.

Ceea ce ne împiedică să le punem pe acestea în categoria sinonimelor tehnico-științifice este faptul că ele nu funcționează în aceeași unitate a limbii. Așadar, pentru ca identificarea referentului desemnat prin două sau mai multe cuvinte să fie în practică un fenomen de sinonimie, trebuie ca aceste cuvinte să facă parte din aceeași variantă sau unitate funcțională, pentru că numai așa se pot înlocui unul prin celălalt în diverse enunțuri.

O excepție o constituie limbajul artistic. Prin natura sa, el apelează la toate variantele limbii și ia din ele cuvintele de care are nevoie. Dacă adăugăm și modificările poetice ale cuvintelor din exprimarea artistică, deducem că în această specie de limbaj sinonimia funcționează intens. Limbajul artistic permite sinonime inacceptabile în restul limbii. Se creează prin mijloace proprii nuanțele semantice cele mai fine și uneori mai puțin așteptate.

În acest limbaj, problema referentului prezintă o situație aparte. Enunțul poetic nu tinde la identificarea directă și riguroasă a referentului, ci la sugerarea lui. Tocmai de aceea are atâta nevoie de sinonime. Identificarea referentului, deși este o operație fără de care nu pot exista sinonime, trebuie urmată de asigurarea că sinonimele aparțin aceleiași variante a limbii. Două sau mai multe cuvinte care indică în mod cert același referent, dar nu fac parte din aceeași variantă funcțională, nu sunt obligatoriu în sinonimie. Dacă sinonimia reprezintă posibilitatea ca două sau mai multe cuvinte să desemneze în anumite condiții același referent, polisemia este starea unui singur cuvânt care are capacitatea să indice fie mai multe aspecte ale aceluiași referent, fie chiar doi sau mai mulți referenți diferiți. Aceste sensuri se leagă între ele printr-o idee comună care ar putea fi formulată astfel: „prelungire sau parte extremă a unui obiect în opoziție cu ceea ce se consideră parte inițială: poziție de sfârșit, de încheiere a unui șir, a unei ierarhii”.

Contextul reprezintă elementul decisiv pentru determinarea sinonimiei, fiindcă prin înlocuirea unui cuvânt din context cu presupusul lui sinonim se evidențiază egalitatea sau inegalitatea lor semantică. Dacă în urma acestei operații, înțelesul global al contextului se menține, se admite că termenii înlocuibili sunt sinonimi și invers. De fapt, singura concluzie justificată ar trebui să fie că numai în contextele în cauză, cuvintele supuse probei sunt sau nu sinonime, căci nimic nu dovedește că în alte contexte situația va mai fi aceeași. A afirma că termenii înlocuiți sunt sinonimi în întreaga lor extensie semantică este riscant. Generalizarea trebuie să se întemeieze pe tipuri de contexte.

Sinonimele trebuie interpretate în raport cu felul în care se înțelege bogăția. Dacă o considerăm din unghiul inventarului, este de la sine înțeles că vom avea cu atât mai multe sinonime cu cât inventarul este mai mare, posibilitatea ca doi termeni să fie egali semantic având foarte multe șanse.

Pentru determinarea volumului de sinonime, se adoptă intervalul lexical cu cea mai mare întindere, deși o limbă anumită nu a folosit niciodată toate cuvintele adunate în cursul istoriei sale anterioare, ci a recurs în fiecare etapă numai la o parte din ele. E normal ca nici sinonimele pe care le-am putea extrage din întreaga masă lexicală să nu fi fost simultan toate în uz. Prin urmare, când descriem sinonimia unei limbi, este necesar să arătăm ce fază istorică avem în vedere. Afară de aceasta, se impune, cum a rezultat din problemele tratate anterior, precizarea relațiilor dintre variantele funcționale ale limbii, care nu sunt izolate, ci se influențează. Cuvintele se suprapun mai mult sau mai puțin exact, există paralel, și în acest fel se ivesc diferite fenomene semantice, inclusiv sinonimia.

Între bogăția privită ca inventar al unităților lexicale și cea privită prin frecvență există o deosebire importantă, pentru că în inventar se înregistrează și unitățile foarte rare, și cele nemaiutilizate, dar și curiozitățile, creațiile personale, în timp ce în texte cuvintele sunt prezențe reale, chiar când au o frecvență mică.

În ciclul liceal, prin studierea textului literar și analiza semantică se dezvoltă noi capacități, atât în receptarea unui mesaj, cât și în exprimarea orală sau scrisă. Îmbogățirea vocabularului elevilor este un proces de însușire de noi cunoștințe. De aceea, ca orice proces didactic, el presupune respectarea principiilor didactice. În textele pe care le parcurg elevii, se observă că fiecare conține câteva cuvinte noi. Dacă textul este dintr-un anumit domeniu, necunoscut elevilor, numărul lor poate fi considerabil.

Accesibilitatea nu înseamnă însă ușurință; este accesibil ceea ce elevii își însușesc în mod conștient, sub îndrumarea cadrelor didactice, dar cu un efort intelectual. Urmându-se această cale se respectă și cerința de a se trece de la concret la abstract, de la simplu la complex.

Toți elevii trebuie să-și însușească noile cuvinte în mod conștient și activ, căci numai în acest mod devine durabil ceea ce se învață și va putea astfel opera cu noile concepte. Nu este de conceput achiziția unui nou cuvânt sau a unei expresii fără ca elevul să o înțeleagă, să-i pătrundă sensurile pentru ca să poată mai apoi să le folosească precis, la locul potrivit. Neînțelegând sensul unui cuvânt, elevul nu poate să găsească nici cuvântul cu sens opus. În felul acesta se respectă principiul însușirii conștiente.

Îmbogățirea vocabularului cu anumite cuvinte care au la bază perceperea obiectelor și a fenomenelor se bazează pe principiul intuiției care orientează activitatea didactică spre realitatea concretă, prin contact nemijlocit cu obiectele și fenomenele studiate.

„Studiul sinonimiei, omonimiei, polisemiei și antonimiei în școală, începând chiar cu clasele mici contribuie la dezvoltarea sa ulterioară. Achiziționarea de cuvinte și sensuri noi, precum și utilizarea lor corectă rămân un deziderat permanent de-a lungul întregii vieți.”⁴

Întotdeauna sensurile cuvintelor noi vor fi clare, precise, dacă profesorul asigură, în perceperea lor, contactul nemijlocit cu realitatea înconjurătoare. Materialul intuitiv, pe lângă imaginea pe care o creează în mintea copilului, îi cere acestuia să-și găsească

⁴ Clara Georgeta Chiosa, *Bazele lingvistice pentru teoria și practica predării limbii române*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971, p.14.

cuvintele necesare pentru a-și exprima gândurile în interpretarea pe care o dă materialul intuitiv.

În ciclul liceal, însă, contactul cu realitatea nu se poate realiza pentru că programa este foarte încărcată, materialul de predat este stufos, iar factorul timp rămâne veșnic o problemă a profesorului de Limba și literatura română, astfel că elevul trebuie să-și însușească cunoștințele de vocabular prin studiu propriu sau în contact nemijlocit cu cadrul didactic care îi facilitează perceperea sensului noului cuvânt prin ilustrarea unor exemple în care să integreze noul cuvânt. Dacă ulterior noile cuvinte sunt utilizate în limbajul comun, acestea vor deveni parte a comunicării interumane și vor reprezenta încă o piesă în marele joc al dezvoltării limbajului.

Continuitatea presupune consecvență. Din acest motiv explicarea cuvintelor și exercițiile necesare însușirii sensurilor nu vor fi sporadice, ci vor constitui o preocupare zilnică din partea cadrului didactic. Inutil își vor însuși elevii tot felul de cuvinte noi dacă apoi nu le vor folosi în exprimarea lor scrisă sau orală. Noile achiziții lexicale intră în vorbirea lor curentă prin exercițiu. Exprimarea expresivă și nuanțată a elevilor rezultă prin activarea cuvintelor însușite și reprezintă rodul eforturilor depuse de către profesor și elev în complexul proces, minuțios și de durată, al îmbogățirii vocabularului.

Este cunoscut faptul că noțiunile transmise elevilor se consideră însușite când elevii pot opera cu o serie de cuvinte, când știu să le folosească în activitatea lor de cunoaștere, în rezolvarea diferitelor probleme teoretice sau practice, în diferite situații de viață.

De aceea, cuvintele și expresiile noi, întâlnite în textele literare sau în cadrul altor activități și lecții se pot considera însușite numai când elevii le folosesc ca resurse ale limbajului propriu pentru înțelegerea ideilor altora, pentru a se face înțeleși de către alții, ori de câte ori își exprimă experiența de viață, gândurile sau stările lor sufletești.

Dacă principiile menționate vor fi respectate, nu independent, ci ca sistem, noile cuvinte însușite de către elevi și sensurile lor vor fi durabile și vor facilita exprimarea elevilor care, în momentul de față, este limitată, precară.

Repetarea permanentă a cuvintelor învățate și valorificarea acestora în exerciții de identificare a sensurilor ne asigură că ele au intrat în vocabularul activ al elevilor, au devenit un bun al acestora.

Îmbogățirea vocabularului constă în descoperirea de cuvinte noi, de sensuri noi, de unități frazeologice. Importanța formării de noi cuvinte a fost subliniată în lingvistică, demonstrându-se că „aceasta reprezintă unul dintre capitolele cele mai importante ale unei limbi, deoarece aici se poate vedea mecanismul însuși al creației lexicale sau felul în care procedează o limbă pentru a-și crea elemente noi, dotate cu sensuri noi”⁵.

Cultivarea deprinderilor de comunicare, optimizarea conduitei verbale a elevilor, sunt condiții de bază care favorizează reușita integrării elevului în contextul educațional, constituind obiective importante ale muncii educative în școală. Dezvoltarea mijloacelor de comunicare la elev, respectiv a limbajului său, este legată de procesul de socializare, de modalitățile de integrare în relațiile sociale. Cu cât limbajul este mai bogat, mai bine structurat, mai nuanțat, cu atât capacitatea de a se dezvolta, de a se integra într-un nou

⁵ Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, Editura pentru Literatură, București, 1968, p. 319.

sistem de relații va fi mai mare. În funcție de particularitățile de vârstă și individuale, nuanțarea este privită ca un proces ce presupune operarea cu mulțimea cuvintelor și a expresiilor asimilate într-un mod personal, care să evidențieze stările sufletești, opiniile, intențiile vorbitorului. Este nevoie să-i obișnuim pe elevi treptat cu sensul denotativ și conotativ al cuvintelor, să-i ajutăm să asimileze și să înțeleagă mijloacele de expresie ale limbajului. Trebuie îndrumați să conștientizeze că exprimarea nuanțată nu se bazează pe cuvinte rare, ci pe raritatea sau ineditul îmbinărilor de cuvinte.

În acest sens, școala este factorul de bază în cultivarea vorbirii afective și expresive, într-un cadru organizat de maximă influență. Există însă și influențe externe cum ar fi: familia, presa, radioul, literatura, televizorul, care, uneori, mai mult deformează limbajul și personalitatea copilului, atât de fragilă și în continuă dezvoltare. Exprimarea elevilor rămâne o problemă dificilă, deși programele și manualele școlare acordă în prezent o atenție sporită problemelor de vocabular și legăturilor cu gramatica.

Analizând principalele greșeli din exprimarea elevilor, precum și situația elevilor problemă, constatăm că principala cauză a necunoașterii sensului cuvintelor cu care se operează este lipsa de pregătire pentru activitatea de însușire conștientă a conținutului lecțiilor. Unii elevi din ciclul liceal s-au deprins, încă din clasele mici, cu memorarea mecanică a lecțiilor, neglijând munca de învățare în esența ei, înțelegerea. Pentru unii elevi, pătrunderea sensului cuvintelor apare ca un fapt secundar, în ierarhia învățării. După părerea unora, lecția trebuie învățată, nu cuvintele. Astfel că, uneori, acestora li se întâmplă să uite un cuvânt și nu mai sunt capabili să redea enunțul respectiv deoarece nu și-au format competența de a-l înlocui în context.

Tendința de imitare a limbajului profesorului este o altă sursă a greșelilor de vocabular, deoarece, de foarte multe ori, imitarea generează confuzie de termeni. Se poate afirma că efortul depus pentru însușirea și dezvoltarea vocabularului trebuie să aibă caracter de sistem, prin asigurarea continuității de la o etapă la alta a învățământului.

Multe cadre didactice acționează oarecum la întâmplare, rezumând îmbogățirea vocabularului doar la explicarea și însușirea de către elevi a unui mare număr de cuvinte din lecturile studiate. În mică măsură se urmărește selectarea cuvintelor, a expresiilor pe care elevii trebuie să și le însușească în mod activ, nu se precizează sensurile de bază, secundare și figurate ale cuvintelor noi, nu se realizează folosirea cuvintelor și a expresiilor în relații verbale diferite.

În activitatea didactică zilnică, profesorului îi revine sarcina de a-i face pe elevi să renunțe la memorarea mecanică a materialului învățat, în favoarea unei însușiri conștiente, fiind necesar să se pună accentul pe explicarea cuvintelor, mai ales în etapa predării noilor cunoștințe și în verificarea lor.

În ultimii ani, manualele școlare cuprind și exerciții de vocabular. Textele literare, majoritatea fragmente din operele literare ale marilor scriitori, conțin o întregă lume, ilustrată în transparența și subtilitatea cuvintelor. Lucrul cel mai important este să-i învețe pe elevi, prin apelul la cuvinte, să descifreze lumea înfățișată de fiecare text literar, proces ce se va putea realiza doar dacă totul va fi trecut prin filtrul

propriei gândiri. Toate acestea arată limpede cât de mult pot fi ajutați, în prezent, elevii, de către profesor, să-și însușească temeinic vocabularul limbii române.

Se poate spune că bogăția lexicală se dobândește prin cunoașterea și folosirea cuvintelor limbii române, ce pot fi aflate în relație de sinonimie, respectiv antonimie, cu ajutorul cărora pot fi evitate unele repetiții supărătoare sau pot fi determinate mai precis și mai rapid trăsături opuse ale unor situații, personaje sau aspecte contradictorii identificate în operele literare studiate la clasă, dar și în realitatea cotidiană cu care elevul intră permanent în contact.

Sinonimele sunt o componentă definitorie pentru originalitatea, expresivitatea și bogăția unei limbi. În folosirea lor e indicat să ținem seama de îndemnul lui Lucian Blaga: „Limba de toate zilele e o unealtă și o formă a spiritului”.⁶

Fenomenul obiectiv al sinonimiei – lexicale sau gramaticale – și cel al antonimiei pot avea consecințe pozitive sau negative în exprimare. După cum remarcă și Mioara Avram în *Gramatica pentru toți*, „Efectele pozitive, manifestate cu intenție în variația exprimării, în evitarea repetării acelorași cuvinte, forme sau construcții, sunt legate de stăpânirea conștientă a relațiilor sinonimice. Efectele negative care se produc involuntar, pot fi anulate prin aceeași conștiință a sinonimiei”⁷.

Ca efecte negative, în rândul elevilor, se pot remarca anacoluturile, construcțiile pleonastice sau contaminările. Anacoluturile, care constau în lipsa de continuitate, adică în întreruperea construcției și schimbarea ei în cadrul aceleiași unități sintactice, sunt rezultat al contaminării implicite a unor construcții sinonime. De exemplu, atunci când se grăbesc să găsească o scuză, elevii au tendința de a folosi pronumele *eu*, la nominativ, în locul dativului *mie*, așa cum s-ar fi impus în structura redată: *Eu, când am ajuns la școală, îmi lipsea caietul de teme*.

Construcțiile pleonastice apărute în vorbirea curentă apar prin alăturarea nejustificată a două sinonime. Cel mai frecvent apare dublarea prepoziției *drept* prin prepoziția *pentru*, utilizată ca formulă de încheiere a unui proces-verbal: *Drept pentru care în loc de Drept care am încheiat prezentul proces-verbal*.

Contaminările apar prin combinarea elementelor din două construcții diferite. O asemenea situație o regăsim în practica școlară, și nu numai, prin folosirea lui *decât* cu valoare restrictivă ori de excepție în propoziții pozitive sau a lui *numai/doar* în propoziții negative. Astfel, în loc să spună că *Are doar/numai o temă efectuată*, elevul constată eronat că *Are decât o temă efectuată*. Tot așa și în cazul construcției *Nu am avut de învățat decât această lecție*, elevul spune *Nu am avut de învățat doar/numai această lecție*, ceea ce schimbă total sensul propoziției, înțelegându-se că au avut de învățat și alte lecții, nu doar cea ilustrată înainte.

Unele construcții sinonimice se realizează cu antonime lexicale. În anumite situații se poate ajunge la sinonimii între propoziții pozitive și propoziții negative prin utilizarea unor cuvinte cu sens opus. De exemplu, construcția *Este incorect* se află în relație de sinonimie cu *Nu este corect*; tot așa enunțul *Răspunsul este fals*. este sinonimic

⁶ Gheorghe Bulgăr, *Sinteze de Limba română*, coordonator Theodor Hristea, Editura Albatros, București, 1984.

⁷ Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, București, 1986.

cu *Răspunsul nu este adevărat*. (astfel de situații apar în cazul testelor cu itemi pereche - Adevărat/Fals).

Sinonimia nu se limitează însă la limbajul literar, ci se poate extinde și la nivelul regionalismelor. În unele regiuni, locuitorii folosesc eronat comparativul de inegalitate, confundându-l cu cel de egalitate, nefăcând distincția clară între ce reprezintă unul și ce arată celălalt. Astfel, în loc de *mai bun decât mine* – comparativul de superioritate – apare tendința utilizării construcției *mai bun ca mine* prin egalarea sensului adverbului (*ca*) cu adverbul *decât*, deși el este sinonim doar cu *ca și*, corect fiind *la fel de bun ca mine / ca și mine*.

În același mod s-a perpetuat și construcția *ca și cadru didactic* în loc de *ca profesor / în calitate de cadru didactic/profesor*, apărută ca urmare a evitării unor cacofonii și extinsă la nivelul tuturor cuvintelor, fără a i se urmări sensul concret.

În acest sens un impact negativ asupra culturalizării poporului vorbitor de limbă română îl are și mass-media care promovează greșelile de exprimare. Din păcate, tot mai des auzim la radio sau la televizor cuvinte pronunțate eronat și suntem tentați să credem că varianta lor este cea corectă, adoptând-o noi înșine. Greșeala apare însă ca urmare a comodității populației de a studia, de a se documenta, mulțumindu-se să creadă că tot ce aude este adevărat. Ideal este să nu tragem concluzii pripite asupra exprimării noastre și să consultăm un dicționar explicativ sau un îndrumător ortografic, ortoepic pentru a afla forma corectă a unui cuvânt.

BIBLIOGRAPHY:

ARISTOTEL, *Poetica*, cap. XXII, p. 282.

AVRAM, Mioara, *Gramatica pentru toți*, București, 1986.

BULGĂR, Gheorghe, *Sinteze de Limba română*, coordonator Theodor Hristea, Editura Albatros, București, 1984.

BULGĂR, Gheorghe, *Sinonimia lexicală în limba română*, în vol. „Studii de stilistică și limba română”, București, 1971.

CHIOSA, Clara Georgeta, *Bazele lingvistice pentru teoria și practica predării limbii române*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971.

COTEANU, Ion, BIDU-VRĂNCEANU, Angela, *Limba română contemporană*, vol. II, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975.

LOMBARD, Alf., Eseul *Les destinées du Latin à l'Est*, 1967, tradus și tipărit de Gh. Bulgăr în *Tribuna României*, nr. 5 / 1973.

POPESCU, Florin, *Limba română, Manual pentru clasele a IX-a și a X-a*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A. – București, 1994.

ROSETTI, Alexandru, *Istoria limbii române*, Editura pentru Literatură, București, 1968.

ȚIBRIAN, Constantin, *Structura vocabularului limbii române în trecut și în prezent*, Editura Universității din Pitești, 2004.